

OCTAVIAN ILIESCU

UN VECHI TEZAU DE MONEDE MOLDOVENESTI,
RAMAS NECUNOSCU

BUCURESTI

1955

BCC 169

STUDII ȘI CERCETĂRI
DE
BIBLIOLOGIE

*Ionușe Ilieș
4 martie 1973,
București*

I
1955

10. Av. capul împăratului, cu coroană, și o parte din haină.
 Sensul imprimărilor: ↑←
 Rs. Evanghelia pe care o ține Iisus, cu motiv de stea pe copertă.
 Sensul imprimărilor: ↑→
 AE 28 mm., 7,18 gr., Col. Cab. num. al Acad. R.P.R., B. St. (fig. 8).
11. Av. parte din coroana împăratului.
 Sensul imprimărilor: ↑←
 Rs. Evanghelia, ca la nr. 10
 Sensul imprimărilor: ↑→
 AE 28 mm., 5,43 gr., Col. Cab. num. al Acad. R.P.R., B. St. (fig. 9).
12. Rs. ultimele două șiruri de patrate de la haina împăratului.
 Sensul imprimărilor: ↑←
 AE 28 mm., 5,90 gr., Col. Cab. num. al Acad. R. P. R., B. St.

UN VECHI TEZAU DE MONEDE MOLDOVENEȘTI, RĂMAS NECUNOSCUT

Dezvoltarea continuă pe care a luat-o în ultimii ani cercetarea științifică a trecutului poporului nostru impune și numismaticii, ca știință ajutătoare a istoriei, sarcini de o deosebită însemnătate. Printre acestea, figurează, în primul rând, alcătuirea unui repertoriu complet și exact al tuturor tezaurilor și descoperirilor monetare din țara noastră, cunoscute pînă astăzi, precum și localizarea lor pe o hartă numismatică a Republicii Populare Romine. Pregătirea și întocmirea unor asemenea instrumente de lucru vor aduce de bună seamă un sprijin prețios pentru adîncirea cercetărilor închinat trecutului poporului nostru, întrucît ar contribui într-o largă măsură la înțelegerea aspectului economic al dezvoltării sale, pe treptele succesive ale istoriei. În această privință, e de observat că repertoriul arheologic, ce se întocmește de cîtuva timp sub auspiciile Academiei R.P.R., deși are un conținut mult mai larg, incluzînd și descoperirile monetare de pe teritoriul patriei noastre, nu depășește însă perioada care începe cu formarea statelor de sine stătătoare — Moldova și Valahia, — astfel încît tezaurele monetare datînd din epocile următoare nu intră, cel puțin deocamdată, în cuprinsul lui. Într-o atare împrejurare, necesitatea alcătuirii unui repertoriu numismatic distinct apare evidentă.

S-au făcut și în trecut, mai ales în paginile revistelor editate de Societatea numismatică romînă, cîteva încercări de a se întocmi repertorii, avînd ca obiect descoperirile monetare din țara noastră. Dar aceste repertorii sînt astăzi insuficiente, față de stadiul cunoștințelor dobîndite în anii din urmă. Multe tezaure descoperite recent, mai ales în cadrul rodnicilor campanii de săpături arheologice dirijate de Academia R.P.R., așteaptă să fie incluse într-un repertoriu complet. Pe de altă parte, știri noi, cu privire la tezaure descoperite și publicate în mod sumar în trecut, fac necesară o revizuire critică a datelor cunoscute despre ele. În sfîrșit, faptul că informațiile privitoare la descoperiri monetare sînt risipite în diverse lucrări, uneori prin reviste sau ziare inaccesibile, impune stringerea și publicarea lor, în cadrul unui repertoriu complet, general, care ar include toate tezaurele și descoperirile monetare cunoscute pînă în prezent, interpretate și valorificate în mod științific. Pentru motivele expuse, credem că hotărîrea recentă a Secțiunii a VIII-a a Academiei R.P.R. de a se începe pregătirea acestui repertoriu împlinește o nevoie, ce se resimte acut în domeniul informării cu privire la trecutul poporului nostru.

O informație despre un tezaur de monede moldovenești a fost descoperită din întîmplare într-un ziar vechi. Știrea, publicată în numărul din 30 mai 1900 al ziarului *Epoca*, relatează o descoperire arheologică făcută cu prilejul lucrărilor de aducțiune a apei, pe

șosecaua Leorda-Bucecea (reg. Suceava, r. Botoșani). La o distanță de 4,5 km de la izvorul apei spre Leorda, s-au găsit șapte schelete întregi, avînd ca inventar o placă de aramă cu o inscripție nedescifrată, o pereche de cercei de aramă, două bucăți de lanț și un amulet de os; ulterior, în același loc, s-au mai găsit un număr de monede de argint, avînd pe avers stema Moldovei, capul de bour, iar pe revers, o coroană domnească. Deși nu se precizează la cît se ridică numărul acestor piese, este fără îndoială că ele formau un tezaur monetar. În continuare, notița din ziarul *Epoca* ne spune că toate obiectele găsite au fost depuse la primărie (probabil, la primăria orașului Botoșani) ¹.

Informația citată nu ne dă alte amănunte asupra monedelor găsite lângă Leorda. Determinarea lor se poate face totuși cu destulă ușurință, întrucît tipul descris e reprezentat în istoria monetară a Moldovei printr-o singură emisiune. Aceste monede se prezintă astfel:

Av. * **MONETA · ALEXAN** între două cercuri de perle. Cap de bour cu o stea cu cinci raze între coarne, în dreapta o rozetă cu cinci foi, în stînga semiluna conturnată (cu coarnele întoarse spre stînga) ².

Rs. * **MONETA · ALESA** între două cercuri de perle. Scut avînd în cîmp o coroană deschisă, cu trei fleuroane; deasupra scutului și dedesubtul coroanei cite o rozetă cu cinci foi.

AE. sau AR. (monede de aramă sau de argint). 19 mm.

Același tip este reprezentat și pe monede mai mici, divizionare, fără legendă.

Gros de la Alexandru al II-lea.

(Biblioteca Academiei R.P.R., Cabinetul numismatic, nr. 16937)

Jumătate de gros de la Alexandru al II-lea

(Biblioteca Academiei R.P.R., Cabinetul numismatic, nr. 16934)

Nu incapse nici o îndoială că piesele care compuneau tezaurul descoperit lângă Leorda erau din categoria celor descrise mai sus, fie monede mari, cu legendă, fie monede divizionare, nepigrafe. Pentru prima oară, asemenea monede au fost descrise în 1915 de acad. Const. Moșil, care le-a atribuit lui Alexandrel, fiul lui Iliș (1449, 1452—1454, 1455) ³. Ulterior, într-un studiu publicat în *Cronica numismatică și arheologică*, d-sa a atribuit aceste piese lui Alexandru cel Bun, deoarece Alexandrel « n-a bătut decît monede cu legende slave și de tip cu totul deosebit ». De aceea, d-sa socotește « mult mai probabil că tipul monetar de care vorbim datează de la începutul domniei lui Alexandru cel Bun, cînd acesta a bătut

¹ Vezi mai jos, în anexă, știrca publicată în *Epoca*, reprodușă în întregime.

² « Dreapta » și « stînga » în sens heraldic, invers față de dreapta și stînga privitorului.

³ Const. MOȘIL, *Monede vechi rominești inedite sau puțin cunoscute*, în *Analele Acad. Rom.*, Mem. ist., s. II, 38 (1915—1916), p. 75.

monede de argint de titlu inferior»¹. În ce ne privește, credem că prima ipoteză e mai întemeiată și că aceste monede au fost emise mai degrabă de Alexandrel și nu de Alexandru cel Bun. Vom înșira, în câteva rânduri, argumentele pe care se întemeiază această părere.

Dacă determinarea monedelor moldovenești, emise la sfârșitul secolului al XIV-lea, reprezintă astăzi o problemă definitiv dezlegată, datorită tezaurelor monetare, în care ele s-au găsit laolaltă cu piese muntene sau străine contemporane, nu tot același lucru se poate spune despre monedele moldovenești bătute în cursul secolului al XV-lea și la începutul

Gros de la Petru al II-lea
(Biblioteca Academiei R.P.R., Cabinetul
numismatic, nr. 16955)

Gros de la Petru Aron
(Biblioteca Academiei R.P.R., Cabinetul
numismatic, nr. 16970)

celui de-al XVI-lea. Este știut că aceste monede nu s-au găsit pînă în prezent în tezaure monetare mixte, astfel încît atribuirea pieselor care poartă numele de Alexandru, Ștefan, Petru sau Bogdan se face cu oarecare greutate, dacă ne gîndim la faptul că în acest răs-timp, au fost atîția domni omonimi. Datorită acestei împrejurări, numismații sînt nevoiți să recurgă la criteriile mai puțin sigure, ca de pildă stilul monedelor, titlul metalului etc., pentru a stabili cărui domn pot fi atribuite anumite emisiuni monetare.

Examinînd monedele ce poartă pe revers coroana voievodală, vom constata deosebiri sensibile față de seriile monetare rămase de la Alexandru cel Bun, deosebiri atît de stil și factură, cît și de legendă. Într-adevăr, stilul monedelor cu coroana, mai neîngrijit se aseamănă mai degrabă cu acel al pieselor emise de urmașii lui Alexandru cel Bun. Pe de altă parte, piesele de care ne ocupăm nu au legenda ce se întilnește în mod obișnuit pe monedele lui Alexandru cel Bun². Monedele cu coroană redau numele de Alexandru (sub forma ALESAN...), repetat pe revers, ceea ce reprezintă o particularitate ce se întilnește de asemenea la urmașii lui Alexandru cel Bun. Caracteristică este însă scrierea; îndeosebi,

forma literei T, redată ca τ , reproduce întocmai litera τ din **МОНЕТА ПЕТРИ**, legenda în-scrisă pe monedele lui Petru al II-lea (1444—1445), asociat al lui Ștefan al II-lea (1447—1449) și ale lui Petru Aron, (1451—1452, 1454—1455, 1455—1457).

Toate aceste criterii ne îngăduie să atribuim piesele cu coroană domnească lui Alexăndrel și nu lui Alexandru cel Bun. De altfel, la aceeași concluzie ajungem și dacă ținem seamă de faptul că tipul cu coroana e o imitație a coronatului polonez (o monedă de jumătate de gros) ce apare în 1399, se bate la Cracovia pînă la 1414, pentru a fi monetizat din

¹ Const. MOISIL, *Istoria monedei în România, în Cronica numismatică și arheologică*, 2 (1922), p. 79—80.

pe monedele mai vechi, și Av. **МОНЕ АЛЕХАНДРИ**

² Av. **С АЛЕХАНДЕР**; Rs. **С МОЛДАВИЕНС**

Rs. **W.D. MOLDAVIENSIS** pe monedele mai noi.

nou pe la 1455¹. Se știe că Alexăndrel a fost sprijinit în mod continuu de către poloni, în încercările sale de a obține tronul Moldovei. Emiterea pieselor cu coroana domnească vădește clar o influență polonă.²

Așa cum am arătat, notița din ziarul *Epoca* ne-a adus la cunoștință descoperirea unui interesant tezaur de monede moldovenești, ce datează din epoca anterioară înscăunării lui

Monedă de la Vladislav Jagello.

Sigiliu de plumb găsit la Suceava.

Alt sigiliu de plumb găsit la Suceava.

Ștefan cel Mare, epocă în care fărâmițarea feudală îmbracă în Moldova forme din cele mai caracteristice. E vremea în care dezvoltarea economiei feudale dă naștere fenomenului de transformare a rentei feudale: renta în muncă se convertește în renta în produse și apoi în renta în bani, formă ce predomină începând din a doua jumătate a secolului al XV-lea³. Circulația monetară începe să crească, astfel încât domni care stăpinesc scaunul Moldovei relativ puțin, ca Petru al II-lea, Roman al II-lea sau Alexăndrel, emit serii monetare proprii. Tezaurul descoperit lângă Leorda, martor al acestor transformări sociale, prezintă din acest punct de vedere o deosebită importanță. E deci regretabil că nu cunoaștem mai multe amănunte asupra componenței sale.

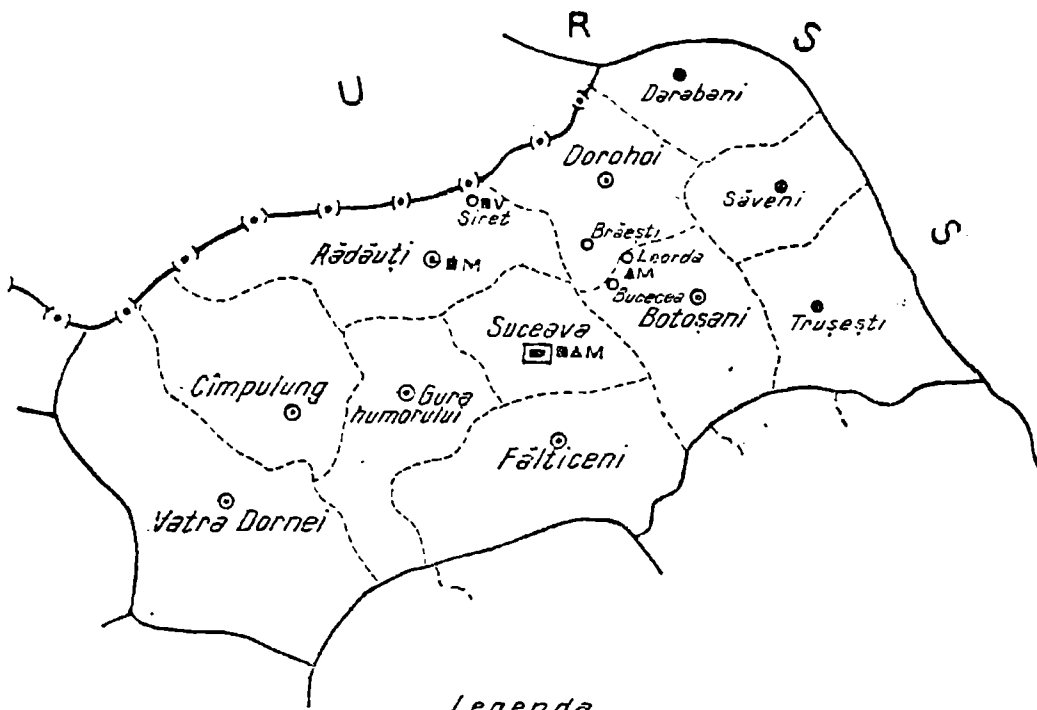
OCTAVIAN ILIESCU

¹ Max KIRMIS, *Handbuch der Polnischen Münzkunde*, Posen, 1892, p. 23.

² O coroană asemănătoare e reprezentată pe aversul a două sigilii de plumb, găsite în săpăturile arheologice de la Suceava, în 1954 (fig. 6 și 7).

³ Studiul acestui fenomen la Barbu T. CÎMPINA,

Dezvoltarea economiei feudale și începuturile luptei pentru centralizarea statului în a doua jumătate a secolului al XV-lea în Moldova și Țara Românească, în Lucrările sesiunii generale științifice din 2-12 iunie 1950, a Academiei R. P. R., [Buc., 1950], p. 1618-1631.

Legenda

■ Monete din sec. XIV	--- Limită de raion
▲ Monete din sec. XV	▣ Orașe reg. reședință
V Monete ale Țării Rom.	⊙ Orașe raionale reședință
M Monete ale Moldovei	● Comune reședință raion
- Limită de regiune	○ Comune

Scara : 1 : 1.600.000

Harta Reg. Suceava. Tezaure și descoperiri monetare. Sec. XIV și XV.

ANEXA

O DESCOPERIRE ARHEOLOGICĂ

Zilele acestea, cu ocazia săpăturilor de rectificare a șoselei comunale, pentru așezarea tuburilor aducerii apei dintre Leorda și Bucecea, la kilometrul 4,5 de la izvor spre Leorda, s-a dat peste 7 cadavre întregi, foarte vechi, ale căror oseminte însă, la cea mai mică atingere, se pulverizează.

Pe fruntea unuia din aceste cadavre s-a găsit o placă de aramă cu oareșicare hieroglife. S-au mai găsit alături de ele o pereche de cercei mari de aramă, în formă circulară, 2 bucăți de lanț de metal și un amulet de os.

În fine, joi, s-a mai găsit un număr de monede vechi de argint, cât se poate de bine conservate, având pe-o parte marca veche a Moldovei (capul de zimbru, cu o stea și o semilună), iar pe cealaltă parte o coroană domnească.

Toate acestea se strâng de către d. inginer Zorio și se consemnează la primărie. Totodată, săpăturile se urmează cu băgare de seamă, presupunându-se că poate să se dea peste vreun cimitir vechi, sau vreun mormânt colectiv de pe vremea vreunui război.

Extras din ziarul *Epoca*, 6 (1900), nr. 1337/145, mai 30, p. 2.